EVOLUȚIA LUI „DACĂ E" ŞI „DACĂ CEVA" CĂTRE STATUTUL DE MARCATORI DISCURSIVI[1]

ROXANA DINCĂ, VALENTINA COJOCARU
Universitatea din Bucureşti

1. Argument

În această lucrare ne propunem să analizăm două structuri, *dacă e* (din română contemporană) şi *dacă ceva* (din română vorbită în Republica Moldova), utilizate în registrul vorbit cu valori similare mărcilor discursive.

Lucrarea este structurată pe baza a două aspecte importante legate de aceste structuri. Pe de o parte, vom urmări descrierea sintactică a structurii *dacă e,* cu referire la tipul de condițională care favorizează acest tipar şi la fenomenele sintactice – *elipsa* sau *substituția* –, care ar explica un anumit stadiu al evoluției lui *dacă e* din limba română către utilizarea sa discursivă. În ceea ce priveşte construcția *dacă ceva* din limba română vorbită în Republica Moldova, descrierea structurală este diferită pentru că vorbim despre un calc din limba rusă. Pe de altă parte, vom detaşa valorile pragmatice pe care le au cele două structuri la nivelurile *ideatic*, *ilocuționar* şi *interacțional* ale discursului.

În analiza structurilor *dacă e* şi *dacă ceva*, am pornit de la câteva observații empirice: uzul lui *dacă e* şi a variantei sale regionale *dacă ceva* cu valoare discursivă prezintă un grad ridicat de frecvență mai ales în comunicarea orală şi în registrul informal. Exemplele sunt extrase din discuții de pe rețele de socializare de tip *chat* (*facebook, messenger, skype*), dar şi înregistrate din interacțiunea verbală propriu-zisă[2].

2. Analiza structurală

Descrierea sintactică a celor două construcții este o etapă preliminară în analiza valorilor pragmatice surprinse în comunicarea orală. Este necesar să stabilim care sunt implicațiile structural-sintactice care au dat naştere acestor construcții independente cu valoare pragmatică. Mai întâi, vom analiza structura *dacă e,* înregistrată în limba română

[1] Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului „Cultura română şi modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate", cofinanțat de Uniunea Europeană şi Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

[2] Corpusul de limbă română vorbită este reprezentat de un corpus existent deja (IVLRA) şi de unul personal pe care l-am împărțit conform celor două areale lingvistice analizate: CPR (corpusul personal de română) şi CPRM (corpusul personal de română vorbită în Republica Moldova). De asemenea, precizăm că unele exemple nu au diacritice, pentru că sunt texte electronice de tipul *chat,* iar alte exemple redau specificul pronunției dialectale a vorbitorilor. Exemplele care nu au sursa dată între paranteze ne aparțin.

BDD-V1143 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 3.141.30.162 (2024-04-23 23:08:59 UTC)

contemporană, şi apoi vom propune o analiză structurală pentru *dacă ceva*, structură folosită în limba română vorbită în Republica Moldova.

2.1. *„Dacă e…” – sintaxa externă*

Structura *dacă e* este la bază o propoziție subordonată condițională în care se exprimă condiția de care depinde realizarea unei acțiuni exprimate în regentă. Acest tip de subordonată este legată de propoziția principală prin conectorul „dacă”, iar structura este: „dacă Q, atunci P”[1].

În analiza evoluției structurii *dacă e* către statutul de marcator discursiv se poate identifica o etapă intermediară în care condiționala de bază („dacă ..., atunci ...”) este utilizată cu o anumită valoare discursivă.

În literatura de specialitate, sunt identificate două tipuri de condiționale (Ebert, Endriss, Hinterwimmer 2008: 266): *normal indicative conditionals* (ICs) şi *'biscuit' conditionals* (BCs)[2]:

(1) *If Peter went shopping, then there is pizza in the fridge.*
„Dacă Petru a fost la cumpărături, atunci este pizza în frigider.”

(2) *If you are hungry, (*then) there is pizza in the fridge.*
„Dacă ți-e foame, (*atunci) este pizza în frigider.”

În exemplul (1) cele două propoziții sunt dependente una de cealaltă în ceea ce priveşte valoarea de adevăr: „dacă se afirmă că este pizza în frigider, atunci Petru a fost la cumpărături” pentru că există o legătură între cele două evenimente. În propoziția (2) însă, cele două structuri propoziționale sunt independente una de cealaltă: valoarea de adevăr a uneia nu influențează valoarea de adevăr a celeilalte. Locutorul îşi asumă adevărul propoziției („că este pizza în frigider”), chiar dacă interlocutorului „(nu) îi este foame”.

Pe de o parte, pentru condiționala propriu-zisă avem structura „*dacă* Q, *atunci* P” şi „*dacă* non Q, *atunci* non P”: negarea propoziției P implică negarea propoziției Q. Pe de altă parte, condiționala 'biscuit' este caracterizată de structura „*dacă* Q, P” şi „ *dacă* Q, non P”: dacă propoziția P este falsă, propoziția Q rămâne adevărată pentru că negarea lui P nu implică negarea lui Q.

În limba română, structura *dacă e* a evoluat din ambele tipuri de condiționale amintite mai sus:

(3) *Te ajut,* ***dacă e.***
→ **Etapa 1**: Dacă e nevoie / e cazul / e necesar, atunci eu te ajut.
→ **Etapa 2**: ***Dacă e***, te ajut. / Te ajut, ***dacă e***.

(4) *Vorbim diseară,* ***dacă e***.
→ **Etapa 1**: Dacă e sau nu nevoie (cazul) / Dacă e sau nu necesar, (*atunci) (tot) vorbim diseară.
→ **Etapa 2**: ***Dacă e***, vorbim diseară. / Vorbim diseară, ***dacă e***.

---

[1] În analiza noastră nu am pornit de la construcția condițională primară (P, *dacă* Q), ci de la o construcție condițională marcată prin emfatizare (*dacă* Q, P) pentru că marcarea condiționalei prin antepunere reprezintă o situație specifică comunicării orale.

[2] Acest tip de condițională este numit astfel pentru exemplul tipic dat: *There are biscuits on the sideboard if you want them* (Austin 1956). Exemplul preluat de autorii Ebert, Endriss, Hinterwitmmer (2008: 266) transformă acest tip de condițională în *'pizza' conditionals*.

BDD-V1143 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 3.141.30.162 (2024-04-23 23:08:59 UTC)

În propoziția (3) *dacă e* a evoluat din condiționala propriu-zisă, iar în propoziția (4) a evoluat din tipul de condițională 'biscuit', tiparele semantice de evoluție fiind asemănătoare.

Legat de clasificarea tipurilor de condițională[1], Haegeman (2003: 317) face diferența între: *event-conditionals* (ECs) şi *premise conditionals* (PCs). O propoziție condițională de tip „eveniment" contribuie la structura evenimențială: modifică evenimentul din propoziția principală. O propoziție condițională de tipul „premisă" structurează discursul, generând contextul potrivit pentru a justifica actul de vorbire exprimat în propoziția principală:

(5) a. *If it rains we will all get terribly wet and miserable.*
„Dacă plouă, o să ne udăm foarte rău."
b. *If [as you say] it is going to rain this afternoon, why don't we just stay at home and watch a video?*
„Dacă (aşa cum ai spus tu) va ploua în după-amiaza asta, de ce nu stăm acasă şi ne uităm la un film?"

În fraza (5a), propoziția condițională modifică evenimentul din propoziția principală. În (5b), propoziția condițională exprimă o premisă care justifică întrebarea exprimată în propoziția principală.

Haegeman (2003: 318) afirmă că propozițiile condiționale de tip „eveniment" sunt inserate în interiorul domeniului propoziției regente, iar propozițiile condiționale de tipul „premisă" sunt ataşate în afara domeniului propoziției regente. În timp ce propoziția condițională de tip „eveniment" este integrată în actul de vorbire al propoziției principale, propoziția condițională de tipul „premisă" are o forță ilocuționară independentă. Termenul de „propoziție principală" este impropriu folosit pentru că, în acest caz, este vorba despre o propoziție *asociată* unei condiționale de tipul premisă, iar nivelul diferit de inserție / ataşare determină contribuția sa semantică şi pragmatică.

Structura *dacă e* se comportă din punct de vedere sintactic la fel ca ECs şi PCs: propoziția ECs este integrată în conturul prozodic al propoziției principale, iar propoziția PCs contrastează cu propoziția asociată prin intonație şi pauză. Ideea principală este că propoziția ECs este asociată proiecției verbale din propoziția principală, iar PCs este o propoziție periferică care nu are o relație locală cu VP sau IP pentru că nu modifică predicatul propoziție asociate.

Aşadar, o structură pe deplin realizată de la care a evoluat *dacă e* ca marcator discursiv este o propoziție condițională care poate fi „propriu-zisă" sau „biscuit", potrivit primei clasificări (Ebert, Endriss, Hinterwimmer, 2008), şi „eveniment" sau „premisă", ținând cont de a doua clasificare (Haegeman, 2003).

2.1.1. *„Dacă e…" – sintaxă internă*

În structura pe deplin realizată, se remarcă existența în subordonata condițională introdusă prin conectorul *dacă,* urmat de verbul *a fi*, a valorii modale *dinamice*

[1] Sunt identificate cele două tipuri de propoziții condiționale: propoziții condiționale-*eveniment* ('event-conditional') şi propoziții condiționale – *premisă* ('premise-conditional') (Haegeman 2003) cărora le corespund următoarele clasificări de la alți autori: 'Event structure – Consequential' şi 'Discourse structure – Non-Consequential' la Dancygier şi Mioduscewska (1984); 'Speech act about conditional' şi 'Conditional speech act' la Van der Auwera (1986); 'Content Conditional' şi ' Epistemic Conditional' la Sweetser (1984); 'Occurrence Conditional' şi 'Utterance Conditional' la Haegeman (1984a); 'Situation Conditional' şi 'Truth Conditional' la Declerck (1991); 'Central' şi 'Peripheral' la Haegeman (1984a, b, c 1991).

BDD-V1143 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 3.141.30.162 (2024-04-23 23:08:59 UTC)

(„pseudomodalitatea dinamică”, numită în GALR 2008: 702) în care apar construcțiile de tipul „este posibil”, „este cazul”, „este ceva” – cu sensul „dacă se întâmplă ceva”, „este nevoie”, „este necesar” – în care se exprimă existența unor condiții externe care permit o anumită situație (*a fi posibil, a fi cazul*) sau impunerea unei situații din cauze exterioare, obiective (*a trebui, a fi necesar, a fi nevoie*).

(6) A: *Am văzut la televizor că este aglomerat pe Urziceni, că e un accident mare. Aveți grijă*!
B: *Eh, lasă, ne întoarcem la Buzău,* ***dacă e*** *(necesar)…* (CPR)

De asemenea, propoziția regentă (sau propoziția *asociată*, în terminologia lui Haegeman) este caracterizată prin prezența verbului principal la modul indicativ, timpul prezent (cu valoare de viitor) sau chiar viitor propriu-zis, şi la modul conjunctiv, cu valoare imperativă:

(7) ***Dacă e***, *vin eu să te iau de la metrou*. (CPR)
(8) *da, o să încerc* ***dacă E*** *să vă mai sun*! (IVLRA)
(9) *Bine atunci, să ai mult spor şi* ***dacă e*** *şi vrei să te ajut cu ceva, să-mi spui!* (CPR)

Apare, mai rar, şi utilizarea lui *dacă e* cu forma de imperfect, asociată cu valoare ipotetică în exprimarea unei sugestii:

(10) a. A: *Păi, nu ştiu cum să facem ...?*
B: *Mă gândeam să vin eu la tine,* ***dacă era****, ne aranjam şi apoi plecam cu un taxi.*
b. A: *Păi, nu ştiu cum să facem ...?*
B: *Mă gândeam să vin eu la tine,* ***dacă e****, ne aranjam şi apoi plecam cu un taxi.*
(CPR)

Este foarte interesant faptul că, folosind în propoziția principală (sau asociată) imperfectul în exprimarea unei propuneri, *dacă e* poate fi folosit atât cu forma sa de prezent (10b), cât şi cu forma sa de imperfect (10a) (un fel de concordanță temporală). Această utilizare în care apare concordanța temporală este mai rar întâlnită, fapt ce susține, din punct de vedere structural, ideea evoluției lui *dacă e* către statutul de marcator discursiv pentru că propoziția condițională din care derivă nu mai depinde sintactic de propoziția principală (*asociată*). Astfel, *dacă e*, atât în exemplul (10b), cât şi în exemplul (10a), funcționează la nivelul interpersonal, marcând o intenție ascunsă a locutorului de a influența decizia interlocutorului.

2.1.2. *Elipsă exoforică sau substituție verbală?*

Construcția de bază din care se desprinde structura *dacă e*, care tinde să capete valoare discursivă, este o propoziție condițională complexă din care lipseşte un element constitutiv postverbal.

Analizând exemplele pe care le-am extras din corpusul de limbă vorbită (CPR), observăm că se poate omite, în mod particular: un grup nominal (11), un grup adjectival (12), un grup verbal (13) şi (14):

(11) ***Dacă e*** *ceva, mâine vine el la tine*. (CPR)
(12) ***Dacă e*** *posibil, vin şi eu mâine*. (CPR)

BDD-V1143 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 3.141.30.162 (2024-04-23 23:08:59 UTC)

(13) ***Dacă e*** *<u>să vină</u> ea mâine, nu mai plecăm la munte.* (CPR)
(14) ***Dacă e*** *<u>să lucreze</u>, lucrează!* (CPR)

Toate aceste construcții pot fi reduse la structura „dacă e + propoziție asociată", unde „dacă e" se comportă ca o expresie fixă care tinde să se pragmaticalizeze.

Analizând construcția *dacă e*, putem vorbi despre o elipsă postverbală sau de un focus verbal, care nu are valoare anaforică (informația omisă nu se poate recupera exclusiv din contextul lingvistic), ci o valoare exoforică (informația omisă poate fi reconstituită prin apelul la contextul extralingvistic) (Miller, Pullum, 2012: 1).

Pentru a explica sintactic evoluția subordonatei condiționale către statutul de marcator discursiv, ambele mecanisme lingvistice, atât elipsa, cât şi substituția, ar putea descrie structural această trecere, cu precizarea că, dacă admitem ideea substituției, atunci *dacă e* ar avea o valoare exclusiv anaforică.

În ceea ce priveşte relația dintre cele două fenomene, elipsa şi substituția, se spune că elipsa este o formă de substituție prin ceea ce numim substituția unor categorii lingvistice cu forma „zero" (Vujevic 2012: 407). Există însă principii diferite care guvernează aceste mecanisme.

Substituția este o relație cu textul care ar putea fi definită ca o formă de înlocuire folosită în locul repetării unei categorii lingvistice (de exemplu: „Nu am un stilou. Tu ai unul?") (Crystal 1987: 119). Din punctul de vedere al coeziunii textuale, substituția are trăsături comune cu referința anaforică, stabilind astfel o legătură cu părți din text. Substituția se limitează aşadar la text şi nu poate avea interferențe extralingvistice (Vujevic 2012: 411).

Elipsa, pe lângă valorile anaforice pe care le are (ceea ce o apropie de substituție), poate avea şi o valoare exoforică, prin apelul la contextul extralingvistic în recuperarea informației omise. Ideea pe care am avansat-o este aceea că elipsa exoforică ar explica mai bine evoluția structurii *dacă e* către statutul de marcă discursivă tocmai prin raportarea la contextul extralingvistic.

Problema legată de această situație, în care se omite un constituent, este faptul că această omisiune este atipică pentru că, de obicei, când vorbim de elipsă, vorbim şi de existența unui antecedent (fie anaforic, fie cataforic). În acest caz nu este nevoie de un antecedent pentru a legitima elipsa. Este vorba despre o situație de *elipsă exoforică* (Miller, Pullum 2012), în care nu apare niciun antecedent lingvistic. O particularitate a elipsei exoforice este aceea că, în exemplele de mai sus (mai precis, în propozițiile condiționale în care *a fi* este urmat de elementele din sfera posibilului / necesarului), informația de *posibil* şi *necesar* este recuperată extralingvistic, având un statut convențional.

Un contraexemplu este (15a), unde apare o situație în care structura eliptică *dacă e* nu poate fi considerată o elipsă exoforică, ci una anaforică, pentru că elementul omis este recuperabil din contextul lingvistic (15b):

(15) a. *Aa şi de unde ştiu când e nămol la fund şi ce să fac* ***dacă e****?*
b. *Aa şi de unde ştiu când e <u>nămol</u> la fund şi ce să fac* ***dacă e*** [nămol]?
c. *Aa şi de unde ştiu când e <u>nămol</u> la fund şi ce să fac* ***dacă e*** [„dacă mi se întâmplă asta" + „nu mă descurc să rezolv problema" etc.]? (CPR)

Exemplele numeroase extrase din comunicarea orală în care *dacă e* este o structură eliptică exoforică şi contraexemplul (15) conduc la afirmarea existenței a două situații diferite în realizarea elipsei: elipsa de tip anaforic, (15b), în care poate fi recuperată lingvistic

BDD-V1143 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 3.141.30.162 (2024-04-23 23:08:59 UTC)

informația de tip concret, şi elipsa de tip exoforic, (15c), în care informația poate fi recuperată extralingvistic şi are statut abstract şi convențional.

Ideea structurii sintactice intermediare în care apare o elipsă este susținută chiar de natura conceptuală a elipsei, aceasta fiind considerată un fenomen sintactic specific *oralității*.

De asemenea, ştim că elipsa poate duce la: lexicalizarea (există expresii cu formă fixă, independente de context, care capătă o semnificație diferită de cea a construcției inițiale: *de calitate* [superioară], are *temperatură* [mare], [rețete] *compensate* etc.) şi gramaticalizarea construcțiilor eliptice (de exemplu omiterea verbului copulativ *a fi* din concesiva factuală: *Deşi* [este, era] *bolnavă, a venit totuşi*, sau omiterea operatorului *a fi* din structura pasivă dependentă de un verb modal impersonal: *Trebuie* [a fi, să fie], *remarcat*) (GALR 2008: 810-811). Prin analogie cu aceste două fenomene, putem avansa ideea pragmaticalizării elipsei postverbale din construcția inițială a subordonatei condiționale. Prin omiterea componentelor postverbale (mai precis, după verbul *a fi*), structura *dacă e* este folosită cu valoare discursivă şi tinde să devină un marcator discursiv. Astfel că, din punct de vedere pragmatic, se focalizează în discurs verbul *a fi*, element care devine strict necesar pentru înțelegerea mesajului, şi se omite un element uşor de reconstituit. În acest caz, reconstrucția structurii neexprimate este posibilă pe baza competenței comunicative comune a celor doi participanți la actul comunicării, precum şi prin raportarea la conținutul (extra)lingvistic.

2.1.3. *„Dacă e…" – construcție incidentă*

În paralel cu tendința de elidare a elementelor din sfera posibilului / necesarului, care compun propoziția subordonată condițională inițială, se remarcă şi tendința deplasării construcției *dacă e* în interiorul enunțului, cu statutul de propoziție incidentă.

(16) a. ***Dacă e** (nevoie), vin mâine*.
b. *Vin, **dacă e** (nevoie), mâine*.
c. *Vin mâine, **dacă e** (nevoie).*

Propoziția subordonată condițională are un comportament similar cu cel al structurilor/construcțiilor incidente care întrerup structura frazei pentru ca locutorul să aducă o explicație suplimentară la cele enunțate. Astfel, construcțiile incidente declanşează valori pragmatice discursive.

Se ştie (Ştefănescu 2007: 35) că incidentele, în timp, datorită poziției parantetice, se idiomatizează, devenind structuri clişeizate.

(17) *B: […] / d-aia n-are ea timp de licență !! / auzi, **dacă e,** ar trebui să facă lucrare despre rețelele astea de comunicare gen facebook, hi5 că se pricepe şi are material.* (CPR)

(18) *A: Cum facem în weekend?!*
*B:Păi, nu ştiu exact. Vin cu bicicleta şi, **dacă e**, mergem şi vineri undeva, nu zici?* (CPR)

2.2. ***„Dacă ceva"***

Dat fiind faptul că structura *dacă ceva* este folosită în limba română vorbită în Republica Moldova, datele lingvistice se schimbă sub influența limbii ruse şi nu mai putem vorbi despre aceeaşi trecere către statutul de marcator discursiv, explicabilă prin elipsa exoforică. Structura *dacă ceva* din română vorbită în Republica Moldova este un calc parțial după rus. *yesli chto*

BDD-V1143 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 3.141.30.162 (2024-04-23 23:08:59 UTC)

(lit. „dacă ce”) şi rezultatul unei contaminări sub presiunea lui *dacă e ceva* din română. Este vorba despre o consecinţă a fenomenului de interferenţă dintre cele două limbi, şi nu reprezintă o structură pragmaticalizată pe teren românesc, construcţia nefiind înregistrată decât la vorbitorii din Republica Moldova.[1]

Dacă ceva este o structură reprezentată tot de o propoziţie condiţională, legată de propoziţia regentă prin conectorul *dacă*. Diferenţa dintre *dacă e* şi *dacă ceva* ar fi legată de natura elipsei: dacă pentru structura *dacă e* vorbim de o elipsă a nominalului (substantiv, pronume, adjectiv) şi a complementului verbal, pentru structura *dacă ceva* vorbim despre omisiunea verbului însuşi. În exemplele analizate din limba rusă (19), se observă că: fie se omite verbul *a se întâmpla* (rus. *sluchitsya*, vezi ex. (19a)) şi sufixul nehotărât *-va* (*-nibud')* ataşat pronumelui relativ *ce* (*chto)* din structura originară *dacă se întâmplă ceva* (rus. *yesli chto-nibud' sluchitsya*), fie structura predicativă *nu e în regulă* (rus. *ne tak*, vezi ex. (19b)) din rus. *yesli chto ne tak*.[2]

(19) a. *Ladno / ya vykhozhu / davay togda / **yesli chto** (-nibud' sluchitsya) / pozvonish'*.[3]
„Bine. Eu ies. Pe curând atunci. **Dacă** (se întâmplă) **ceva**, sună(-mă).”
b. *Ladno / ya vykhozhu / davay togda / **yesli chto** (ne tak) / pozvonish'*.
„Bine. Eu ies. Pe curând atunci. **Dacă ceva** (nu e în regulă), sună(-mă).”

În ceea ce priveşte structura globală în care este utilizat *dacă ceva,* în exemplele analizate din corpusul personal de limbă vorbită din Republica Moldova (CPRM), se remarcă prezenţa în propoziţia regentă a verbului la modul indicativ, timpul prezent (cu valoare de viitor), viitorul propriu-zis sau chiar perfectul compus (mai rar).[4]

(20) a. ***Dacă ceva**, ne anunţi, dar dacă se poate pe vineri.* (CPRM)
b ***Dacă ceva**, diseara o să-l suni pe el să-i zici să intre pe net / sper să fiu şi eu acasa.* (CPRM)
c. ***Dacă ceva**, eu te-am anunţat.* (CPRM)
d. (?)***Dacă e**, eu te-am anunţat.*

În limba rusă, structura *yesli chto*, este folosită atunci când un eveniment este condiţionat de un alt eveniment neprevăzut, micşorând intensitatea forţei ilocuţionare a unui act directiv atunci când structura *yesli chto* îl precedă sau succedă: vezi ex. (19a) care poate fi parafrazat prin „Sună-mă numai dacă / în cazul în care intervine ceva”. În alte situaţii, rus. *yesli chto* marchează: o promisiune pe care vorbitorul nu şi-o asumă în totalitate (21a), deoarece realizarea acesteia depinde de circumstanţe incontrolabile de către vorbitor; un sfat sau o sugestie (21b) pe care interlocutorul le poate accepta numai dacă împrejurările impun acest lucru; o remarcă negativă atenuată, făcută la adresa interlocutorului (21c)[5].

(21) a. *Nu / **yesli chto** / to ya tebe pozvonyu / dogovorimsya / ladno?*
„**Dacă** (se întâmplă) **ceva,** te sun, şi găsim noi o soluţie, bine?”

---

[1] În limba română se foloseşte structura intermediară „dacă e ceva” în paralel cu structura „dacă e”.
[2] În limba rusă, în construcţiile predicative la timpul prezent, verbul *a fi* nu este exprimat, la celelalte timpuri fiind lexicalizat.
[3] Semnul „/” din exemplele din limba rusă marchează pauza în vorbire.
[4] Am observat că în propoziţia asociată lui *dacă e* din limba română nu apar verbe la perfectul compus.
[5] Observaţii făcute în urma analizei exemplelor extrase din corpusul naţional al limbii ruse disponibil pe site-ul www.ruscorpora.ru . Exemplele în română reprezintă traducerea lor.

BDD-V1143 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 3.141.30.162 (2024-04-23 23:08:59 UTC)

b. *Vy ne volnúytes' / a **yésli chtó** u nás yést' diktofóny.*
„Nu vă faceţi griji, **dacă** (se întâmplă) **ceva**, avem noi reportofoane.”
c. *Nu yésli chto, sam znáesh': u menyá kto ne rabótayet, tot ne p'yotshampánskoye.*
„**Dacă** (se întâmplă) **ceva**, ştii şi tu cum e, la mine cine nu lucrează, nu bea şampanie.”

În limba română vorbită din Republica Moldova, *dacă ceva* păstrează acelaşi set de valori pragmatice pe care le are rus. *yesli chto* în limba rusă, fiind consacrată forma calchiată şi nu împrumutul propriu-zis, defavorizând astfel evoluţia unei structuri discursive proprii, aşa cum a fost cazul lui *dacă e* din arealul lingvistic vecin. Clasa marcatorilor discursivi din limba română vorbită în Republica Moldova nu avea un marcator discursiv cu valori pragmatice de tipul construcţiei fixe *dacă e* în momentul în care rus. *yesli chto*, respectiv *dacă ceva*, a pătruns în limbă, pentru că *dacă e* este o „inovaţie” recentă a limbii române. Ambele construcţii au funcţia de atenuare a actului de vorbire de la nivelul propoziţiei principale (vezi *infra* **3**).

3. „Dacă e” şi „dacă ceva” – marcatori discursivi

Marcatorii discursivi sunt, în sens larg, elemente care funcţionează la nivel cognitiv, expresiv, social şi textual (Traugott 2007: 140). În sens mai restrâns sunt elemente deictice care care fac trimitere la secvenţa discursivă pe care o precedă sau o succedă sau la ambele secvenţe în acelaşi timp, unde sensul de „deictic” are o semnificaţie mai extinsă. Faptul că *dacă e* şi *dacă ceva* tind să-şi dezvolte câte un set de valori pragmatice, ar fi explicabil prin următoarele argumente: aceste structuri sunt opţionale şi tind să capete independenţă sintactică faţă de restul enunţului, astfel încât omiterea lor nu afectează gramaticalitatea enunţului; pot apărea oriunde în enunţ şi pot acţiona simultan la mai multe niveluri ale discursului: ideatic, acţional, interacţional, indicând relaţii între părţi ale enunţului sau ale textului, între vorbitor şi propriul său mesaj, precum şi între locutor şi interlocutor (Schiffrin 1988: 27).

La nivelul structurii ideatice sau la nivelul conţinutului propoziţional, *dacă e* şi *dacă ceva* marchează o relaţie de condiţionalitate între două secvenţe discursive. Condiţia de care depinde realizarea unei acţiuni din secvenţa ce aparţine domeniului regent nu este exprimată, aceasta putând fi dedusă numai prin raportare la context. Ceea ce se recuperează ţine de domeniul posibilului sau al necesarului (*dacă **e posibil**, dacă **e nevoie**, dacă **e cazul***), de domeniul neprevăzutului (*dacă **se întâmplă / intervine ceva***) sau de atitudinea locutorului sau interlocutorului faţă de cele spuse (*dacă **e / nu e bine pentru mine / tine**, dacă **eşti / nu eşti de acord*** etc.).

La nivelul structurii acţionale / ilocuţionare, *dacă e* şi *dacă ceva* funcţionează ca indici de *atenuare a forţei ilocuţionare* atunci când precedă sau succedă o solicitare directă (22) sau indirectă (23), o promisiune (24), o sugestie sau un sfat (25) sau o remarcă negativă, atenuată, la adresa interlocutorului (26). Caracterul atenuat al forţei ilocuţionare se explică, în majoritatea exemplelor, prin faptul că vorbitorul nu-şi asumă îndeplinirea unei acţiuni sau consecinţele acţiunii.

(22) a. *Bine atunci, să ai mult spor şi **dacă e** şi vrei să te ajut cu ceva, să-mi spui !* (CPR)
b. *Mai intereseaza-te / inca nu-i 99% sigur ca ne ducem / e 90 numa / **daca seva** diseara o sa-l suni pe el sa-i zici sa intre pe net / sper sa fiu si eu acasa* (CPRM)

BDD-V1143 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 3.141.30.162 (2024-04-23 23:08:59 UTC)

(23) a. A: *Auzi, **dacă e**, poti sa-mi trimiti si mie cartea aia?*
B: *ok ti-o trimit pe transfer....*(CPR)
b. *Saptamina viitoare **daca seva** ma inlocuesti / vreo 2 zile?:D* (CPRM)

(24) a. *Bre, am vbt cu proprietara / si i-am spus ca in principiu incerc sa ma duc la ea in seara asta, **dacă e*** (CPR)
b. *Se poate de cumparat / valea cred ca o sa vina peste vreo 2 saptamini acasa / **daca ceva** ii dau ei sa-ti aduca.* (CPRM)

(25) a. *Pai mei hai ca, **daca e**, vb eu cu monica / si dupa iti dau adresa ei de mail / sa o intrebi diverse chestii!* (CPR)
b. A: *sa-mi iau liber / dar imi va trebui bani / de fapt vad eu.*
B: *pentru ca sa nu vii degeaba / rezolvam cu banii / te imprumuti **daca ceva*** (CPRM)

(26) B: *tăt normal, da' şi-i scris jos în engleza, ia tradu*
A: *se zice asa: "tradu, te rog frumos"...**daca seva** ;) --"Arata-mi un om sanatos si eu am sa ti-l lecuiesc"* (CPRM)

Atunci când *dacă e* şi *dacă ceva* succedă sau precedă o solicitare directă sau indirectă (vezi ex. (22) şi (23)) acestea marchează importanța atitudinii interlocutorului, atât pentru vorbitor, cât şi în ceea ce priveşte realizarea acțiunii care depinde nu numai de o situație neprevăzută, ci şi de acordul dat de interlocutor (de unde rezultă caracterul atenuat al forței ilocuționare).

Exemplele de la (23) pot fi parafrazate astfel:

a. „Dacă e OK pentru tine / dacă nu te deranjează, poți să-mi trimiți şi mie cartea aia?";
b. „Dacă e OK pentru tine / dacă poți, mă înlocuieşti săptămâna viitoare?"

În exemplul (24a), *dacă e* marchează o promisiune pe care vorbitorul nu şi-o asumă. Realizarea acțiunii exprimate în secvența precedentă „i-am spus că încerc să mă duc la ea în seara asta" este condiționată de o serie de circumstanțe incontrolabile de către vorbitor: „dacă am timp", „dacă nu intervine altceva", iar în exemplul (25a) promisiunea „vorbesc eu cu Monica", marcată de *dacă e*, poate fi interpretată ca o sugestie la rezolvarea unei probleme: „Dacă nu găseşti altă soluție, vorbesc eu cu Monica", locutorul dând de înțeles că, de fapt, nu şi-ar dori să intervină în rezolvarea problemei (va interveni doar dacă este cazul). Acelaşi lucru este valabil şi pentru exemplul (25b), unde, la sugestia lui A, B ar împrumuta bani, numai dacă nu există altă soluție, pentru că nici B şi nici A nu-şi doresc acest lucru.

În exemplul (26) *dacă ceva* apare cu o valoare neatestată încă la corespondentul său *dacă e*, şi anume acesta atenuează o remarcă negativă implicită la adresa lui B, care încearcă să se apropie de A prin întrebarea pe care o pune şi prin rugămintea de a-i traduce textul (rugăminte exprimată sub forma unui ordin). A nu-i lui B aprobă comportamentul şi îi reproşează acestuia felul în care i-a cerut să traducă textul. *Dacă ceva,* care poate fi parafrazat „dacă nu ştii / nu ai ştiut", minimalizează efectul negativ pe care îl poate avea reproşul în interacțiune prin ironie.

La nivelul structurii interacționale *dacă e* şi *dacă ceva* marchează relația dintre vorbitori, funcționând ca indice al familiarității sau al apartenenței la acelaşi grup social. *Dacă e* apare frecvent în vorbirea tinerilor şi este, probabil, o construcție specifică Munteniei[1]. *Dacă ceva*

[1] Avansarea ideii existenței unui criteriu regional în utilizarea lui *dacă e* este susținută de situația în care un vorbitor din Transilvania (Cluj), într-o conversație cu un vorbitor din Muntenia (Bucureşti), remarcă uzul excesiv al construcției *dacă e*, menționând că nu a mai auzit această structură (experiență personală). Astfel,

BDD-V1143 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 3.141.30.162 (2024-04-23 23:08:59 UTC)

este întâlnit numai la vorbitori din Republica Moldova, fiind atestat atât la vorbitorii tineri, cât şi la cei mai în vârstă, cu observația că există o frecvență mai mare de utilizare în conversațiile persoanelor tinere. Tot la acest nivel *dacă e* şi *dacă ceva* funcționează ca elemente care asigură armonia interacțională, păstrând intactă autoritatea asertivă a locutorului prin faptul că acesta poate monitoriza şi direcționa interpretarea mesajului de către interlocutor (Gumperz 1982, Schourup 1999, Matras 2000). În exemplele analizate, *dacă e* şi *dacă ceva* semnalează interlocutorului că circumstanțele realizării acțiunii nu sunt controlabile de către vorbitor şi că există posibilitatea negocierii sau, din contră, poate sublinia existența unui reproş la adresa interlocutorului.

4. Concluzii

Din punctul de vedere al analizei structurale, cele două construcții se caracterizează prin existența unei propoziții subordonate condiționale, introduse prin *dacă,* care poate fi „propriu-zisă" sau „biscuit" (după clasificarea propusă de Endriss, Hinterwimmer, 2008) şi „eveniment" sau „premisă" (după clasificarea propusă de Haegeman, 2003). Fenomenul care explică mai bine fixarea construcției *dacă e* este elipsa exoforică pentru că elementele din sfera posibilului şi a necesarului pot fi recuperate extralingvistic.

Din punct de vedere pragmatic, *dacă e* şi *dacă ceva* sunt două structuri care au funcția de atenuare a unui act de vorbire din propoziția asociată (o solictare directă sau indirectă, o sugestie sau o promisune, un reproş).

În ceea ce priveşte evoluția propriu-zisă a structurii *dacă e* din limba română, se pot identifica trei stadii de pragmaticalizare, cu precizarea că *dacă e* se află între a doua şi a trei etapă (nu este pragmaticalizat complet), în timp ce *dacă ceva*, în româna vorbită în Republica Moldova, este mai aproape de etapa a treia, fiind mai pragmaticalizat.

Schema de pragmaticalizare propusă:

Stadiul 1:
Dacă e ceva / necesar / posibil / cazul.

↓

Stadiul 2:
Dacă e [ceva / necesar / posibil / cazul] → ELIPSĂ exoforică / intercalare (elipsa se poate rezolva prin recuperarea informației convenționale).

↓

Stadiul 3:
Dacă e → structură fixă, informația convențională tinde să se desemantizeze.

---

ne propunem într-o analiză ulterioară să abordăm uzul lui *dacă e* şi din punct de vedere diatopic, analizând texte de limbă vorbită din diverse zone ale țării.

BDD-V1143 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 3.141.30.162 (2024-04-23 23:08:59 UTC)

5. Fenomene similare în alte limbi

Analiza structurilor *dacă e* şi *dacă ceva* impune şi o perspectivă comparativă asupra fenomenului de elipsă în cadrul propoziției condiționale de tipul „indicativă” sau „biscuit” şi „eveniment” sau „premisă” din alte limbi.

Exemplul concret este cel al limbii ruse, unde avem structura *yesli chto*, de pe tiparul căreia s-a format *dacă ceva*. În limba franceză, am întâlnit structurile *si possible* sau *si besoin* care ar avea funcții similare în discurs ca *dacă e,* cu precizarea că aceste structuri pot fi folosite şi în scris (ceea ce nu este posibil pentru *dacă e*, fiind o marcă a oralității). În limba engleză, există nişte structuri corespondente cu cele din limba franceză: *if possible* sau *if necessary*. De asemenea, în engleză, se întâlneşte şi structura *if anything* care are funcții similare, dar şi unele valori diferite.

Toate aceste structuri sunt mărci ale neasumării unor evenimente care tind să devină mărci discursive. O analiză comparativă a evoluției unor astfel de structuri către statutul de mărci discursive este necesară pentru a avea o perspectivă globală a fenomenului de pragmaticalizare la nivelul semantic al neasumării sau al impreciziei în propoziția condițională.

SURSE

CPR	= Corpusul personal de limbă română vorbită.
CPRM	= Corpusul personal de limbă română vorbită în Republica Moldova.
www.ruscorpora.ru	= Corpusul național al limbii ruse
IVLRA	= Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana (coord.), 2002, *Interacțiunea verbală în limba română actuală: corpus (selectiv): schiță de tipologie*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti.

BIBLIOGRAFIE

Austin, John Langshaw, 1961, „Ifs and Cans”, *Philosophical Papers*, London, Oxford University Press, p. 153–180.

Crystal, David, 2004, *Making Sense of Grammar*, Harlow, Longman.

Dancygier, Barbara, Ewa Mioduszewska, 1984, „Semanto-pragmatic classification of conditionals”, *Studia Anglica Posnaniensia*, XVII, p. 121–134.

Declerck, Renaat, 1991, *Tense in English*, London / New York, Routledge.

Ebert, Christian, Cornelia Endriss, Stefan Hinterwimmer, 2008, „A unified analysis of indicative and biscuit conditionals as topics”, SALT XVIII, Ithaca, NY, Cornell University.

Gumperz, John, 1982, *Discourse strategies*, Cambridge, Cambridge University Press.

Guțu Romalo, Valeria (coord.), *Gramatica limbii române*, 2008, Bucureşti, Editura Academiei Române, II, p. 702–723, 807–811.

Haegeman, Liliane, 1984a, „Parasitic gaps and adverbial clauses”, *Journal of Linguistics*, 20, p. 229–232.

Haegeman, Liliane, 1984b, „Pragmatic conditionals in English”, *Folia Linguistica*, 18, p. 485–502.

Haegeman, Liliane, 1984c, „Remarks on adverbial clauses and definite anaphora”, *Linguistic Inquiry*, 15, p. 712–715.

Haegeman, Liliane, 1991, „Parenthetical adverbials: the radical orphanage approach”, în Shuki Chiba *et al.*, *Aspects of Modern English Linguistics*: *Papers presented to Masatomo Ukaji on his 60th Birthday*, Tokyo, Kaitakushi, p. 232–254.

BDD-V1143 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 3.141.30.162 (2024-04-23 23:08:59 UTC)

Haegeman, Liliane, 2003, „Conditional Clauses: External and Internal Syntax”, *Mind & Language*, 18 (4), p. 317–339.
Matras, Yaron, 2000, „Fusion and the cognitive basis for bilingual discourse markers”, *International Journal of Bilingualism*, 4 (4), p. 505–528.
Miller, Philip, Geoffrey K. Pullum, 2012, *Exophoric VP Ellipsis*, Université Paris Diderot and University of Edinburgh. http://www.lel.ed.ac.uk/~gpullum/Exophoric.pdf.
Schourup, Lawrence, 1999, „Discourse markers”, în *Lingua*, 107, p. 227–265.
Sweetser, Eve E., 1984, *Semantic Structure and Semantic Change: a Cognitive Linguistic Study of Modality, Perception, Speech Acts and Logical Relations*, Ph. D. Diss., Berkely, University of California.
Traugott, Elizabeth C., 2007, „Discussion article: Discourse markers, modal particles, and contrastive analysis, synchronic and dischronic”, *Catalan Journal of Linguistics*, 6, p. 139–157.
Traugott, Elizabeth C., Alice Ter Meulen, Judy Snitzer Reilly, Charles A. Ferguson (ed.), 2009, *On conditionals*, Cambridge, Cambridge University Press.
Schiffrin, Deborah, 1988, *Discourse Markers*, Cambridge, Cambridge University Press.
Ştefănescu, Ariadna, 2007, *Conectori pragmatici*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Vujević, Vera M., 2012, „Ellipsis and substitution as cohesive devices”, http://www.ffuis.edu.ba/media/publikacije/radovi/2012/05/28/31_Vera_Vujevic.pdf.

THE EVOLUTION OF *DACĂ E* AND *DACĂ CEVA* TO DISCOURSE MARKERS CATEGORY

(*Abstract*)

The present paper examines the evolution of *dacă e* and *dacă ceva* from conditional clauses to discourse markers. The first part of the paper proposes a structural analysis of the construction *dacă e* and describes two linguistic mechanisms which might be responsible for pragmaticalization: ellipsis and substitution. *Dacă ceva* is a loan translation that reproduces the Russian discourse marker *yesli chto*. In the second part of the paper we analyze the behaviour of *dacă e* and *dacă ceva* in spoken Romanian from Romania and from the Republic of Moldavia (the Moldavian language as it is its official denomination), highlighting their pragmatic functions.

BDD-V1143 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 3.141.30.162 (2024-04-23 23:08:59 UTC)